

Puutarha pukeutuu syksyyn

Antoisaa syyspuutarhaa voi rakentaa näyttävän syysvärin saavilla kasveilla, myöhään kukkivilla lajeilla ja kokeilevalla asenteella. Näkymiin ja tunnelmaan vaikuttavat myös valo-olot, tuoksut ja äänet.

Kasvivalinnat ovat avainasemassa, kun rakennetaan puutarhaa joka näyttää hyvältä myös kiihkeimmän kukintakauden jälkeen. Perinteisesti syksyinen puutarha herättää mielikuvan ruskan värjäämistä puista ja pensaista, mutta puuvartist kasvit eivät ole ainoa elementti, jonka varassa pihamaan kauneus syksyllä lepää. Erikorkuisten perennojen myöhäinen kukinta ja lakastuva kauneus - puutarhan lattia - on yhtä merkittävä tunnelmantekijä kuin puutarhan seinät, pensaat ja korkeuksiin nousevat puut.

Valo on yksi merkittävimmistä pihan elementteistä. Sen tulosuunta suhteessa istutuksiin vaikuttaa siihen, miten näemme värit ja kasvien muodot. Syksyisen puutarhan ilmainen tehokeino on upea, kasvien ääri viivoja ja pakkasen värjäämien lehtien väriä korostava sivuvalo, joka lankeaa luonnostaan auringon radan pudotessa sitä alemmas mitä pidemmälle syksy etenee.

Kun miettii oman puutarhan syysasua ja uusia rakennuskohteita, kannattaa muistaa myös vesi ja tuoksut. Virtaavan veden ääni yhdistettynä syystuulussa kahiseviin lehtiin luo tilaan houkuttelevan äänimaiseman.

Tuoksusta voi tehdä oman syyspuutarhansa tavaramerkin. Maahan pudonneilla vaahteranlehdillä on aivan oma tuoksunsa, samoin upeasta ruskaväristään tunnetulla katuralla, jonka ruskalehdet tuoksuvat jouluisille mausteille.

Korkeaksi kasvavan elefanttiheinän (*Miscanthus sinensis*) kukinto väritytty kupariruskeaksi ja lehdet kellastuvat.

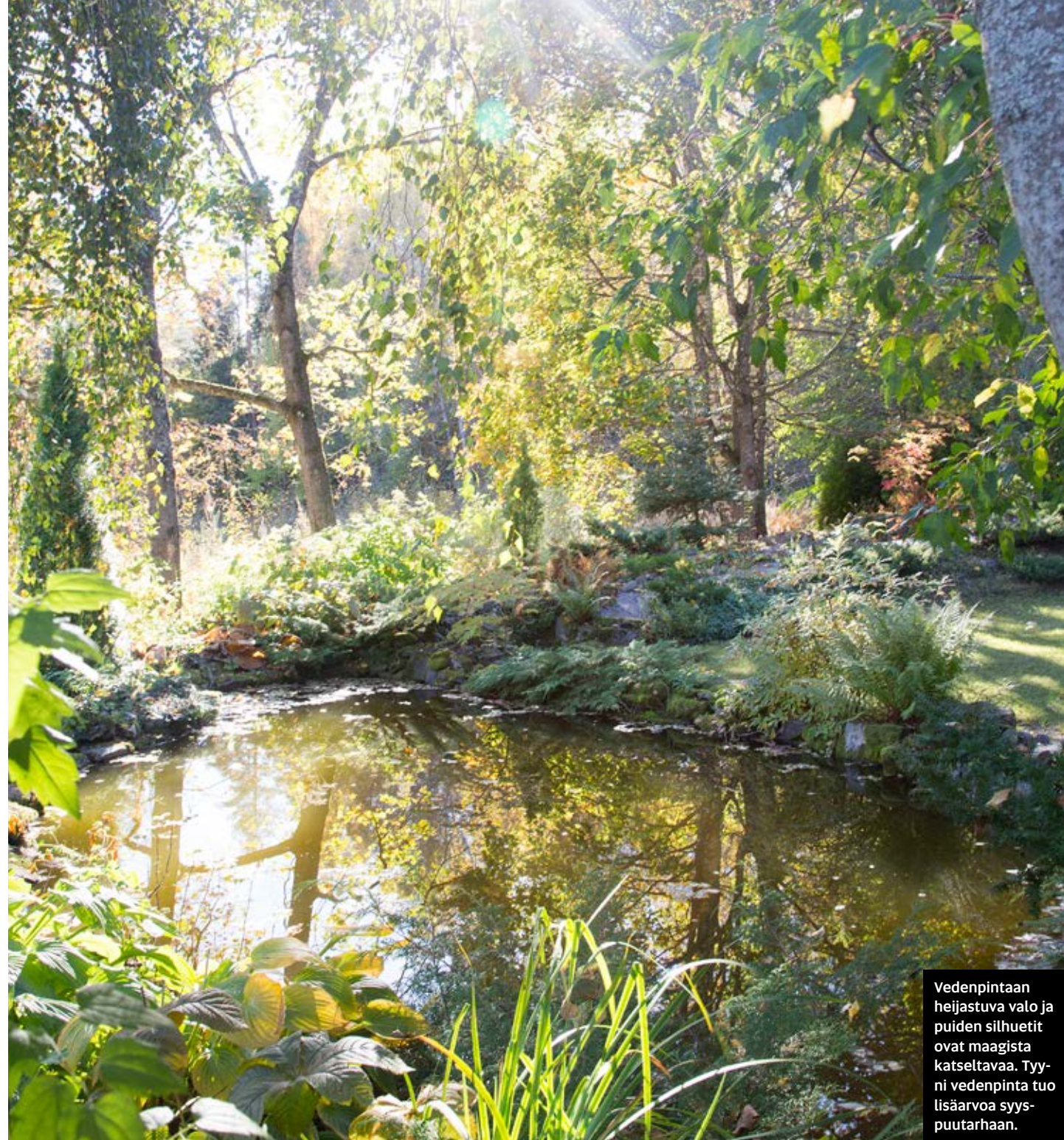

Hokkaidonvaahtera (*Acer japonicum*) punertuu reunoista alkaen.

Kesävihannat atsaleat (*Rhododendron*) saavat upean syysvärin.

Aurinko kultaa lakastuvat kuunliljan lehdet, jotka muuttuvat ennen maatumistaan läpikuultaviksi.

Vedenpintaan heijastuva valo ja puiden silhuetit ovat maagista katseltavaa. Tyynti vedenpinta tuo lisäarvoa syyspuutarhaan.

Valon ja värin liitto

Vähenevä valo ja sään viileneminen ajaa kasvit valmistautumaan talveen ja osa niistä saa kauniin syysvärin. Syysvärikasvien sovittaminen yhteen vihreiden havujen, soinnukkaiden heinien ja myöhäisten syyskukkijoiden kanssa jatkaa puutarhan kesää pitkän askelen kohti talvea.

Syys- ja pallohortensiat, viitapajuangervot ja ryhmäruusut kukkivat vielä lehtien kellastuessa ja syysmaksaruohot ja päivänhatut vielä lumen sataessa maahan. Lohjalainen **Marja Mellin**, jonka luona

tämä jutun kuvat otettiin, on löytänyt syyspuutarhasta näkökulman kaikille kasvihankinnoilleen ja huomioi myös valon osana syksyn lumoa.

Syysvärien harmonia syntyykin juuri lukemattomista ruskean ja keltaisen sävyistä, joita vasten kirkkaat kontrastivärit pääsevät esille. Korkeiden syysvuokojen hempeä aniliini, kuolanpionin verholehtien kirkas pinkki ja sorvarinpensaan oranssin ja aniliinin väriset siemenytöt ovat erityisen kauniita hiipuvan

hillittyjä maanläheisiä sävyjä vasten.

Lumimarjapensaiden valkoiset marjat säilyvät oksissa vielä lehtien varistua. Ruusunkiulukat, pihlajanmarjat ja koristeomenat värittävät haalistuvaa puutarhaa, jonka viehätystä vähenevä valo korostaa. Lakastuva kuunliljan lehti hohtaa syysauringossa kuin kultalastu ja tuomipihlajan, katsuran ja haavanlehtien läpi kuultava valo on mykistävän vaikuttava.

Sävyjen sointuja

1 Japaninvaahterat (*Acer palmatum*) ovat arkoja, mutta kauniita. Moni talvettaa japaninvaahterat sisällä ruukuissa, mutta kasvi voi lajikkeesta riippuen talvehtia ulkonakin suotuisissa oloissa, varmimmin I- ja II-vyöhykkeillä.

2 Samettisumakki (*Rhus typhina*) väritytty syksyisin upeasti. Arka laji viihtyy parhaiten seinustan vieressä ja tekee jonkin verran juurivesoja. Ia (Ib)

3 Sädepäivänhattu (*Rudbeckia fulgida* var. *sullivantii*) raikastaa syksyn pastellisävyjä. Se kukkii pitkään elo-syyskuussa. Korkeus 80 cm.

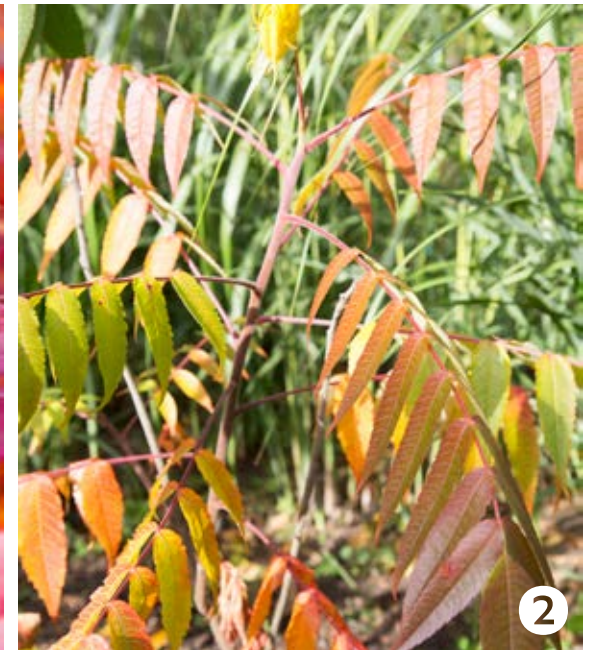
4 Kilpiangervo (*Astilboidea tabularis*) on mahtava perenna, joka taipuu vasta syksyn tultua. Voimakkaat lehtisuonet pitävät suuren lehden tukevasti avoinna. Korkeus 80–100 cm.

5 Kuunlilja (*Hosta*) lakastuu pakkasten tullessa. Vaikka lehtivihreä on kokonaan paennut, on katoava kauneus vielä hetken nähtävissä.

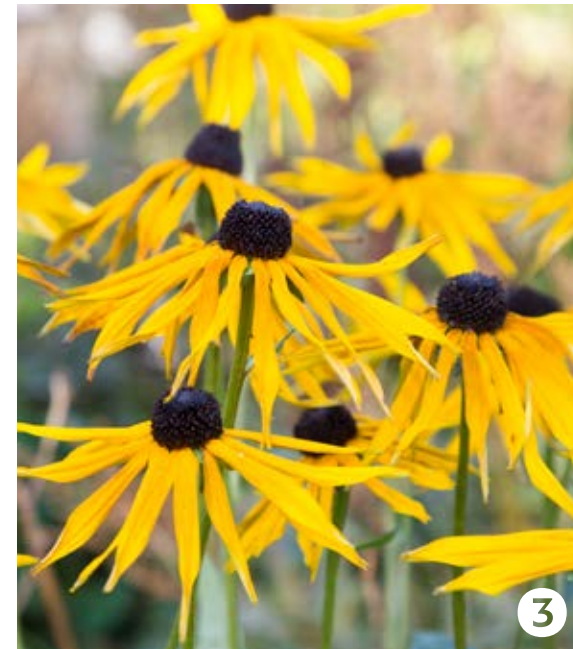
6 Sammalten ja saniaisten paras aika on syksyllä, jolloin ne ovat vihreimmillään. Edessä pikkuruinen 'Frizelliae'-soreahiirenporras (*Athyrium filix-femina*) ja luonnosta itänyt alvejuuri.

1

2

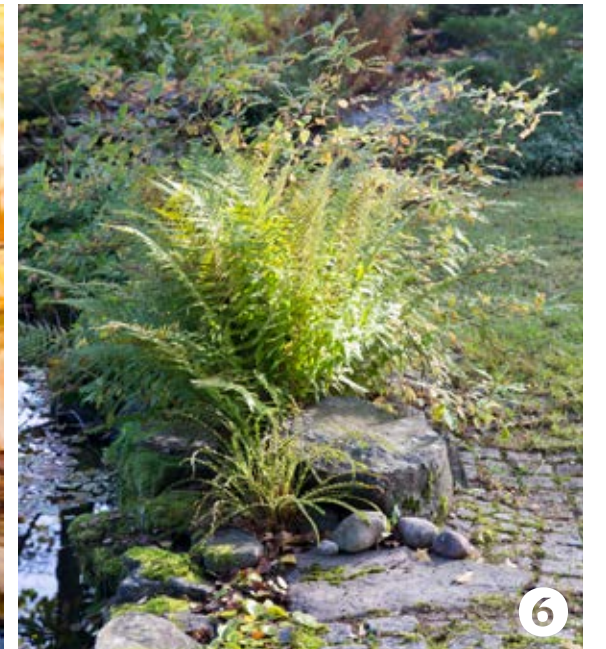
3

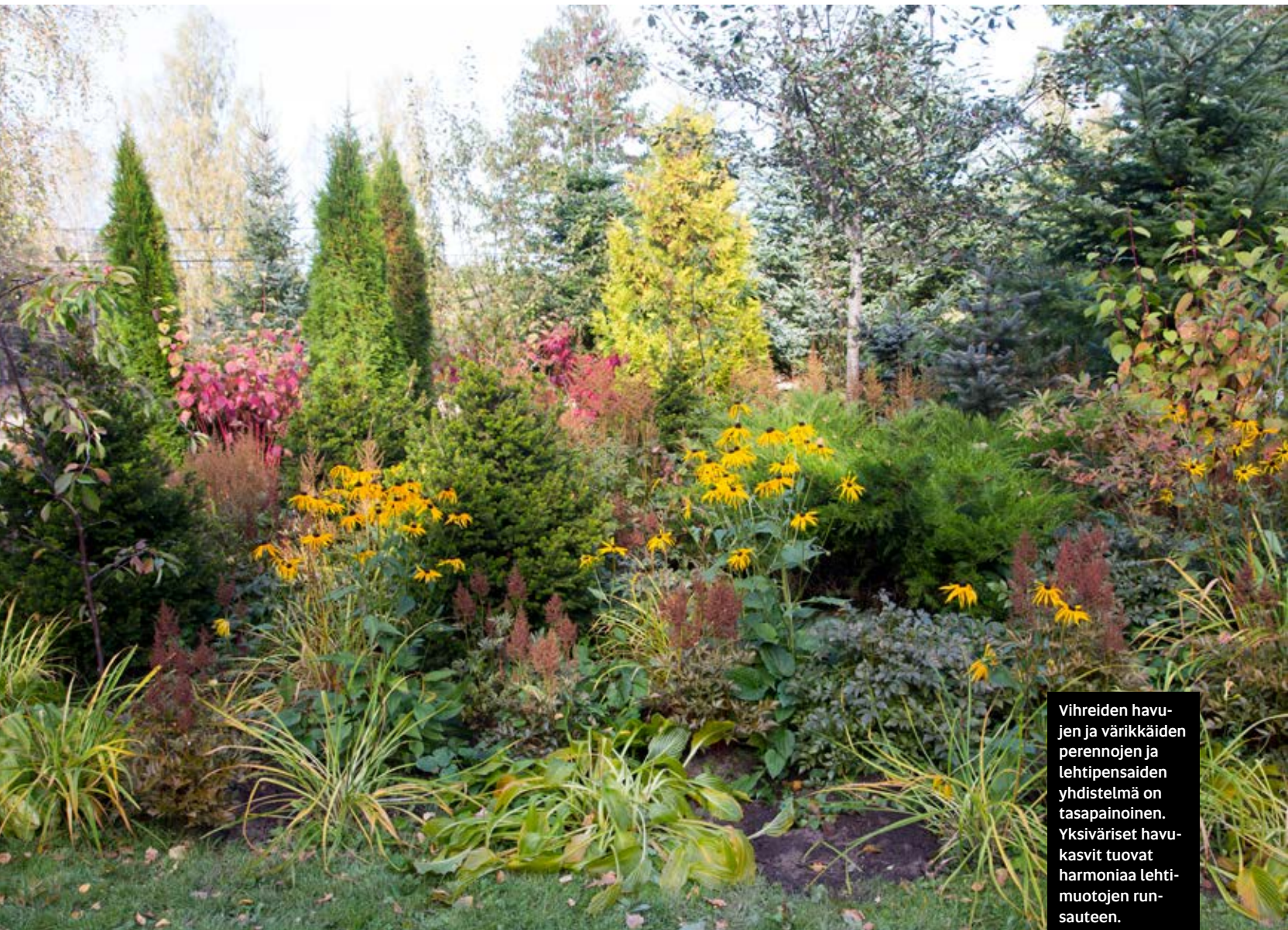
4

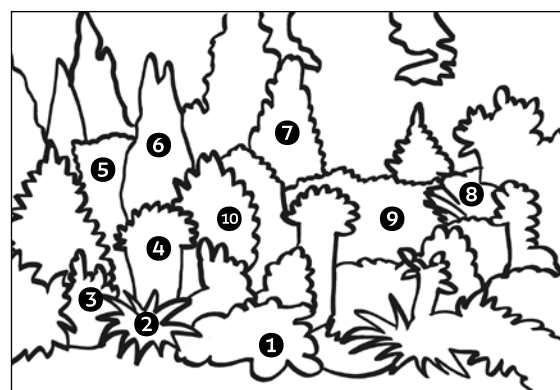
5

6

Vihreiden havujen ja värikkäiden perennojen ja lehtipensaiden yhdistelmä on tasapainoinen. Yksiväriset havukasvit tuovat harmoniaa lehtimuotojen runsauteen.

Parhaat syysväri kasvit

mongolianvaahtera	<i>Acer tataricum</i> subsp. <i>ginnala</i>	keltaisesta punaiseen
sirotuomipihlaja	<i>Amelanchier laevis</i>	oranssista punaiseen
japaninhappomarja	<i>Berberis thunbergii</i>	punaista ja keltaista
puna-aronia	<i>Aronia arbutifolia</i>	punaisesta oranssiin
musta-aronia	<i>Aronia melanocarpa</i>	punaisesta oranssiin
katsura	<i>Cercidiphyllum japonicum</i>	kullankeltainen
japaninkelasköynnös	<i>Celastrus orbiculatus</i>	keltainen
korallikanukka	<i>Cornus alba</i> 'Sibirica'	punainen
euroopansorvarinpensas	<i>Euonymus europaeus</i>	punaisesta oranssiin
imukärhivilliini	<i>Parthenocissus quinquefolia</i>	hehkuvan punainen
länneheisiangervo	<i>Physocarpus opulifolius</i>	keltainen
nukkeruus	<i>Rosa nitida</i>	oranssinkeltainen
koiranheisi	<i>Viburnum opulus</i>	punainen

Runsaslajinen, värikäs ryhmä

1 Kuunilija (<i>Hosta</i>)	<i>dentalis</i> 'Smaragd')
2 Päivänlilja (<i>Hemerocallis</i>)	7 Kultatuija (<i>T. occidentalis</i> 'Sunkist')
3 Jaloangervo (<i>Astilbe</i>)	8 Atsalea (<i>Rhododendron</i>)
4 Syyspäivänhattu (<i>Rudbeckia</i>)	9 Rohtokataja (<i>Juniperus sabina</i>)
5 Korallikanukka (<i>Cornus alba</i> 'Sibirica')	10 Kääpiökoreanpihta (<i>Abies koreana</i> 'Nana')
6 Timanttuija (<i>Thuja occi-</i>	

→ Kuolanpionin (*Paeonia anomala*) terhakankin pinkit verholehdet ja avonainen siemenkoti ovat osa syyspuutarhan kauneutta.

→→ Sormivaleangervo (*Rodgersia aesculifolia*) värjäytyy syksyllä kuparinruskeaksi. Lehdet ovat keväällä puhjetessaan punaruskeat, mutta muuttuvat kasvaessaan vihreiksi. Kasvi tarvitsee tilaa ja juuristo kiittää kasvurauhasta.

→ Atsaleoja kannattaa istuttaa puutarhaan useita erilaisia, sillä myös syysväri vaihtelee lajikkeittain.

→→ Kotkansiiven (*Matteuccia struthiopteris*) itiölehdet ovat tumman eksootiset. Nämä lehdet töröttävät pystyssä vielä myöhään syksyllä muiden lehtien jo lakastuttua.

Luonnonkivillä verhottua allasta ympäröivä monimuotoinen kasvillisuus on kuin satumaasta. Taustan vihreitä havuja vasten piirtyvät syysasuiset pensaat ja perennat erottuvat yksilöinä.

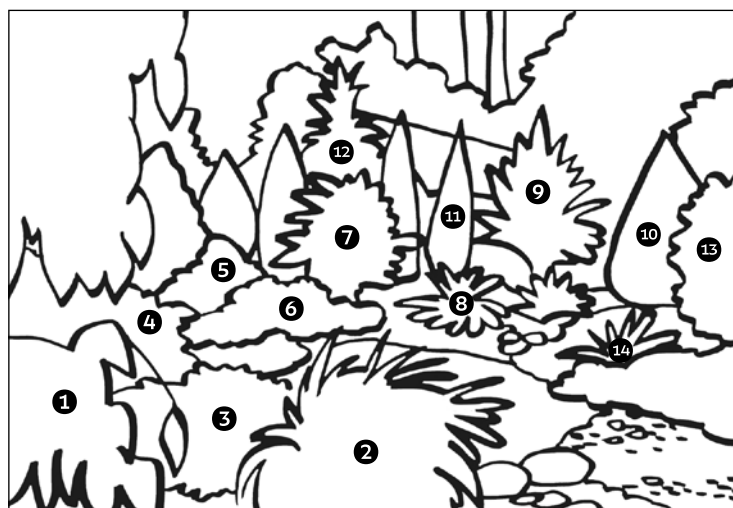
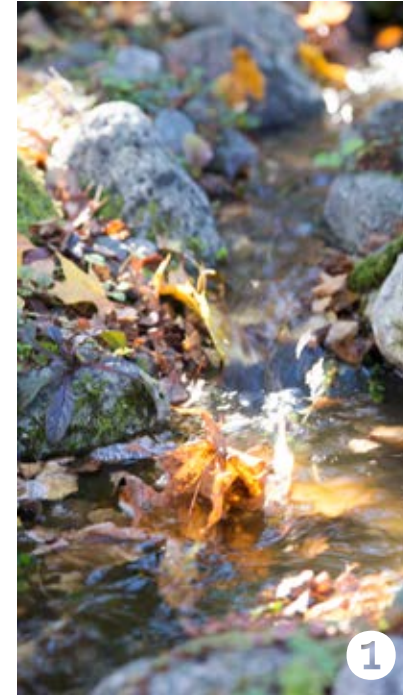
Veden ja kasvien ääniä

1 Virtaavan veden ääni on houkuttava, sillä siellä missä lorisee myös tapahtuu jotain. Veden pyörteet ja putoukset koukuttavat, ja syksyllä virrassa kieppuvat lehdet näyttävät olevan matkalla jonnekkin.

2 Marja Mellin on johtanut solisevan puron joissakin kohdin polun ali putkeen, joten puron elämää voi tarkastella polulta käsin kuivin jaloin.

3 Siperiankurjenmiekan (*Iris sibirica*) siemeniä täynnä olevat siemenkodat helisevät ennen karisemistaan. Ruskeat siemenkodat voi jättää talventörröttäjiksi.

4 Kahisevat lehdet kuuluvat syksyn äänimaisemaan. Yksittäisen lehden tippuminen saa aikaan yllättävän kovan rapsattelun muuten täysin hiljaisessa puutarhassa.

Altaan äärellä

- 1** Villiviini (*Parthenocissus*)
- 2** Siperiankurjenmiekkä (*Iris sibirica*)
- 3** Tuivio (*Microbiota decussata*)
- 4** Revontuliatsalea (*Rhododendron Lights*-Ryhmä 'Rosy Lights')
- 5** Hernesypressi (*Chamaecyparis pisifera* 'Aurea')
- 6** Kilpirikko (*Darmera peltata*)
- 7** Verijapanivaahtera (*Acer palmatum* 'Atropurpureum')

- 8** Kotkansiipi (*Matteuccia struthiopteris*)
- 9** Katsura (*Cercidiphyllum japonicum*)
- 10** Kultatuija (*Thuja occidentalis* 'Sunkist')
- 11** Timanttitiuja (*Thuja occidentalis* 'Smaragd')
- 12** Jättituija (*Thuja plicata*)
- 13** Pensassembra (*Pinus pumila*)
- 14** Saksankurjenmiekkä (*Iris germanica*)

Vesi ja äänet tuovat lisäulottuvuutta

Syksyn äänimaisemaan kuuluu puista pu-toavien lehtien rapsahtelu, sateen ropina ja lintujen aikaansaama kahina niiden etsiessä matoja lehtien lomasta. Myös tuulen äänet liitetään syksyyn, sillä usein syysateet tulevat rajun tuulen kera riipien puista viimeisiä lehtiä ja lennättäen niitä pitkin maita ja mantuja.

Syyspuutarhassa on kuitenkin enemäkseen hiljaista, sillä lintujen laulu on lähes vaiennut ja kimalaisten surina ja hyttysten ininä kesältä tauonnut. Vähät äänet kuuluvat kesää selvemmin ja niiden

vaikutus tehostuu. Solisevan veden ääni rauhoittaa ja hiljalleen virtaavan veden seuraaminen kiehtoo.

Eläväisen puron voi rakentaa kuivallekin maalle allaskumin, kivien ja pienen pumpun avulla, joka kierrättää vettä uomassa haluttuun aikaan. Myös tynnyriin tai ruokkuun asennettu pumppu ja suutin saavat aikaan pienen, lumoavan lorinan. Vaikka sadevettä ei syksyllä tarvittaisikaan enää kasteluun, sitä kannattaa kerätä pakkasiin asti. Piha-altaan tyyntä vedenpintaa, johon valo ja allasta

ympäröivät kasvit heijastuvat, on syksyläkin mukava katsella.

Syksyiseen oleskeluun kuuluvaa tulen leiskuntaa ja sateen ropinaa on erityisen mukava seurata, kunhan sen voi tehdä suojassa. Mukavan olopesän tulisijoi-neen voi rakentaa yksinkertaiseksi, kunhan se suojaa tuulelta ja kastumiselta. Pergolan kattaminen, tulisijan sijoittaminen oleskelun yhteyteen ja puutarhanäkymän avaaminen oleilupaikasta jatkaa tilan viihtyisää kautta parhaimmillaan läpi vuoden.

Maatuvan kuunliljan tuoksu on kuulaaan raikkaassa syysäässä hyvä.

Kiiltotuhkansa (Cotoneaster lucidus) marjaisa oksa on täyteläinen.

Pensasmustikka (Vaccinium corymposum) on myös syysvärikasvi.

Syysvuokko (Anemone hupehensis) sulostuttaa suurelkin puutarhan.

Tuoksuva syyspuutarha

Syksyn tuoksu on maatuvien lehtien, kostean ilman ja kypsävien hedelmien täyteläinen sekoitus, jota viilenevä sää raikastaa. Katsuran irtoavat lehdet tuoksuvat kardemummalle, leimukukkien, värililjojen ja ruotsinköynnöskuusaman makea tuoksu tuntuu vielä viimeisten kukkien uhmatessa syysateita. Tuoksumiekkalilja jatkaa urheasti kukintaansa ruukussa muiden jo antaessa periksi. Monivuotiset yrtit, Flammula-Ryhmän syyskuussa kukkivat tuoksukärhöt sekä viimeiset ruusut tuovat vivahteita syksyiseen puutarhaan. Lämpö ei kevään tavoin houkuta tuoksuja esille, mutta esimerkiksi terttuselja ja havut tuoksuvat juuri sateen jälkeen voimakaimmin.

Syksy on myös sammalten ja havukasvien parasta aikaa, sillä juuri silloin niiden värit ovat syvimmillään ja vihreän raikauden aistii metsäntuoksuksena. Lehtien lakastuessa nämä puutarhan ainavihannat elementit nousevat esiin parhaalla mahdollisella tavalla uuden kasvun pörhistäminä.

Syyspuutarhurille tuttu on myös kypsän kompostin tuoksu, joka muhvoittaa kuulaita syyspäiviä. Valmista kompostia levitetään usein syksyn viimeisinä töinä kasvualustoille, sillä syksy tuottaa yleensä uutta lehti- ja naattimassaa ylenpalttisesti kompostin syövereihin.

Piparkakun tuoksu!

Katsuran lehdet tuoksuvat erityisesti, kun ne irtoavat. Jouluisille mausteille tuoksuva laji saa yleensä kullankeltaisen syysvärin.

'Nana'-kanadanhemlokin takana kasvavat kotkansii-pi ja 'Atropurpureum' verijapaninvaahtera ja alla tuivio ja kilpirikko.

Taitava harrastaja

Marja Mellin puutarhaharrastaja Lohja

”Kasviostoksilla ajattelen ennen kaikkea syysasua”

Oikeastaan koko puutarhamme on suunniteltu ruskaa ajatellen ja odotan syksyä yli kaiken. Puutarhan 12 katusuraa, koristekirsikat ja lukuisat erilaiset vaahterat varmistavat, että jonkinlaista ruskaa saadaan, vaikka ei varsinainen ruskavuosi olisikaan.

Olen lisännyt vuosi vuodelta kerroksellisuutta syysvärin saavien lajien avulla ja nyt punaiset japaninvaahterat, hopeisen valkoiset elefanttiheinät ja kuparinruskeaksi muuttuva koristekastikka tuovat elämykset silmien korkeudelle. Kasveja ostaessani ajattelen ennen muuta niiden syysasua. Tällä hetkellä metsästä japaninvaahteraa, joka värityisi punaisen sijasta kauniin keltaiseksi.

Syysruska alkaa täällä pikkuhiljaa elokuun puolivälin jälkeen ja huipentuu lokakuun alkuvuokilla. Villiviini ja rusokirsikka värjättyvät upean

punaiseksi, mantsurianjalopähkinä kullankeltaiseksi ja isosiniheinä loistavan oranssiksi, jos säätila on ruskalle suotuisaa, eli syksy on kuiva ja kylmä. Pitkä sadejakso ja lämpimät yöt pitävät värit loitolla. Ruska etenee kasvikohtaisesti ja kestää 6–8 viikkoa. Jokainen syksy on vähän erilainen ja juuri siksi tämä syyspuutarhurina olo on niin kiehtovaa.

Ruska ei kuitenkaan ole ainoastaan kirkkaita värejä vaan myös lakastuvaa kauneutta ja pieniä sävyeroja. Maaruska sykähdyttää, sillä perennojen lakastuvat lehdet ja tummuvat siemenkodot ovat osa kauneutta. Jaloangervot, miekkaliljat ja suurilehtiset kilpiangervot värityvät keltaisen ja ruskean sävyissä ja maanmyötäinen pikkuherukka punertuu usein hienosti. Heinissä ja saniaisissa on pronssin ja kuparin sävyjä. Atsaleiden ja japa-

ninvaahteroiden sähäkät syysvärit erottuvat erityisen hyvin, kun taustalla kasvaa havukasveja. Vihreä sammal ja sen päälle leijuvat lehdet ovat elämyksellinen pari. Samoin veden pinnalle puutoilevat lehdet ja niiden heijastuminen veteen.

Onko mitään kauniimpaa kuin kuulaiden syyspäivien valo, joka siivilöityy harvenneen lehdistön läpi. Olen raivannut auringolle ikkunoita puiden latvojen lomaan. Tämä mykistävä, matalalta tuleva lempeä valo viimeistelee eletyn kasvukauden.”